

yayılmı üzerine, Lehistanla vaki olan yakın temas neticesinde kaleme alınmış ve Hıristiyanlığa ait sual-cevab mahiyetindeki türkçe cümleleri ihtiva etmektedir. Müellifi bulunan Jan Herbinus'un yaşadığı devre bakılırsa, eser XVII. asır mahsulü olup bu devir eski Türkiye türkçesi karakterini taşımıştır. Profesör Zajaczkowski ehemmiyeti üzerine bu eseri yayınlamak için, içerisine aldığı türkçe kelimeleri birer birer gözden geçirmiş ve gramer kaidelerini tesbit etmiştir. Transkripsiyon bakımından Lâtin harfleri ile olmakla beraber, Herbinus eski Lehistan hurufat sistemini tatbik etmiştir. Meselâ alelâde « ş » sadası « sz »; « k » sesi « ch » « ç » sesi « cz » ile ifade edilmiştir. Bu yüzden metnin okunuşu epeyce zorlaştırılmıştır. Maamafih lâtince tercümesi, hayli işe yaramaktadır.

Eserin şivesine gelince, metinde her ne kadar Osmanlıca için varid görülmiyecek bazı kelimeler mevcut ise de, umumî hey'etile, Türkiye türkçesi üzerine yazılmış olduğuna şüphe bırakmamaktadır. Dinî ıstılahların bolluğu, esere ayrı bir kıymet vermektedir.

Küçük bir parçadan ibaret olan metin, nâşir tarafından, Türk dilinin geçirdiği tarihî merhalesi üzerine, itina ile işlenmiş ve sonuna da ayrıca türkçe ve lehce bir indeks ilâve edilmiştir.

A. Caferoğlu

Finlandiya'da

Martti Räsänen, *Ein Überblick über die ältesten Denkmäler der türkischen Sprachen*, Studia Orientalia, XIII. 1, Helsingforsiae, 1946, s. 1-21

Türk dili tarihine ait eserlerin yokluğu, bu mevzuu kül halinde ele alan her bir esere ve hattâ makaleye ayrı bir değer vermektedir. Profesör Räsänen'in bu küçük risalesi, bu yokluğu gidermek yolunu tutan yeni bir tetkik veya icmal mahiyetindeki bir görüş mahsulü olması bakımından, şüphesiz bir değere maliktir. Müellif kendi ana dilinin mensup olduğu Fin - ugarca'ya nisbetle, Türk dilinin daha elverişli bir durumda olduğunu ilk adımda belirttikten sonra, kronolojik bir sıra takip ederek eski Hun, Gök - türk, Uygur, müşterek - Orta - Asya, Selçukîler devri ve eski Bolgar türkçesi yâdigârlarına hafifçe dokunarak bu mahsul-ler üzerindeki araştırmalara temasla iktifa etmiştir. Bu arada, tabii olarak, türkçeye dair muhtelif sahalarda kaleme alınmış, muhtelif dilli lûgatlar da tebarüz ettirilmiştir. Bu suretle her deviryâdiğeri, şarktaki ve garptaki araştırmalar bakımından da aydınlatılmak istenmiştir.

Fakat risalenin adından da anlaşılacağı veçhile, müellif araştırmaların-

da, muhtelif edebî Türk şivelerine ait eski dil yadigârlarını sadece gözden geçirmek gayesini güttüğünden, herhangi bir yadigâr hakkında uzun uzadıya malûmat vermeğe lüzum görmemiştir. Bu yüzden, bazı yadigârlar, ihmal edilmiş bir duruma düşmüş gibidir. Halbuki mevzuun en eski Türk dili mahsullerine temas etmesi ve bu sahadaki araştırmaların çok mahdud oluşları, üzerinde durulan her bir devir türkçe yadigârlarının hem tenvirine ve hem de üzerinde yapılan araştırmaların tenkidli izahı cihetine gidilmesini gerektirmektedir. Bundan maada, müellifin risalesinde, «Türk dilleri» tâbirini kullanmasını bir türlü anlayamadım. Türk milleti ve dili bir olduğundan, herhalde, dostum profesör Räsänen bu tâbir tahtında daha fazla edebî Türk şivelerini kasetmiş olacaktır.

A. Caferoğlu

Martti Räsänen, *Regenbogen — Himmelsbrücke*, Studia Orientalia, XIV. 1, Helsingforsiae, 1947, s. 1—11.

Türk dili tarihi bakımından olduğu kadar, Türk kültür tarihi için de fevkalâde ehemmiyeti haiz olan eski Türk ve Hind - Avrupa medeniyetleri münasebeti, zaman zaman, üzerinde durulan, fakat ağırlığı dolayısıyla, ekseriyetle sükûtle geçilen bir mesele halini almıştır. Avrupa bilginlerini kendi millî tarihleri dolayısıyla bu mevzuu ele aldıkları gibi, Altay dil ve medeniyet çevresine girenler de aynı mevzuu, önemle gözönünde bulundurmaktadırlar. Muhtelif vesilelerle bu mevzua temas eden meşhur Mogolist G. J. Ramstedt, kadîm Altay âleminin komşusunda bulunan Hind - Avrupa kavimleri ile yakın temaslarda bulunduğunu meydana atıp durmuştur. Bundan ilham alan Profesör Räsänen de pek yerinde olarak «alâimi sema — gök köprüsü» tâbirini ele alarak, Türk halkları arasında yerleşmiş bulunan «gök köprüsü» tâbirindeki «köprü» kelimesini, eski Altay ve Hind - Avrupa halkları kültür münasebetleri neticesi olarak aydınlatmağa çalışmaktadır.

Profesöre göre türkçe muhtelif telâffuzlara malik olan «köprü» tâbiri, fonetik ve formolojik bünyesi bakımından, tamamen eski yunancanın aynı olmuş ve bu kelime menşe' itibarile kadîm mogolcanın *gevür'ünden türemiştir. Fakat kelime, asırlar boyunca, telâffuzunu değiştirdiği gibi bazı Türk şivelerinde mânasını da değiştirmiştir. Nitekim kelime, bugün dahi, bazı şivelerde «davul ve dümbelek» gibi mânalarda da kullanılmaktadır. Bu iki zıd mânaları dikkat nazarına alan müellif, bunun sebeplerini araştırarak, eski Türk telâkkisinde «köprü» mukabili olarak kullanılan kelimenin aynı zamanda *tengri köpürgesi* şekliyle «yıldırım» mânasına da geldiğini tesbite muvaffak olmuştur. Bu ise eski